

Bērna intereses un tiesvedība - ieskats vienā lietā par vardarbību ģimenē

Autori: Vita Anstrate (Latvijas Radio Ziņu dienesta korespondente)

“Meitene viena pateica, ka vecāki vairākus gadus sita. Un meitenes bija aizvestas uz krīzes centru, pēc tam uz bērnunamu”. Tā pirms 12 gadiem adoptētas māsas uzzināja, ka viņu ģimene nav īsta, un tā sākās nu jau vairāk nekā gadu ilga tiesvedība par vardarbību ģimenē - viena no aptuveni 30 lietām, ko ik gadu izskata Rīgā. Latvijas Radio piedāvā ieskatīties vienā šajā tiesvedībā, nenostājoties nevienā pusē, bet skaidrojot, vai šādos ilgos tiesas procesos tiek ievērotas bērnu intereses.

Rīgas bāriņtiesa informē, ka šādi lēmumi par vecāku aizgādības tiesību pārtraukšanu ir galēji un tos piemēro vien tad, kad neredzot citas iespējas. Pagājušajā gadā šis gadījums esot bijis vienīgais.

Pēdējais gadījums, kad tiesības vardarbības dēļ adoptētāju ģimenei Rīgā pavisam atņemtas, bijis pirms četriem gadiem. Vēl vienā gadījumā bērns no ģimenes izņemts pirmsadopcijas procesā.

Bērnus no ģimenes izņem skolas personāls, nevis bāriņtiesa

12 gadus kāda ģimene Rīgā, tēvs un māte, audzinājuši divas no bērnunama paņemtas meitenes. No abām māsām bija atteikusies viņu bioloģiskā māte, kad viena meitene bijusi divus gadus veca, bet otra – astoņus mēnešus vecs mazulis. Ģimene bērnus arī adoptējusi, piešķirot savu uzvārdu un citas tiesības, kas izriet no šī statusa. Pagājušā gada pavasarī skola vecākiem paziņoja par bērnu izņemšanu no ģimenes, jo bija aizdomas par vardarbību.

Šajā stāstā Latvijas Radio nepretendē uz patiesību, bet iezīmē tikai vienu no gadījumiem, kas nonācis tiesā, vērtējot, vai šādos strīdos bērnu intereses nekļūst otršķirīgas.

Vecākiem runāt par šo tematu ir sāpīgi, sarunai viņi deleģē advokāti. Māte pagājušajā gadā notikumumu attīstību un savas sajūtas sāka pierakstīt dienasgrāmatā, kuras saturu daļēji ļauj izmantot.

Fragments par to, ka meitenes pēc skolas aizvestas uz krīzes centru, kur viņām esot pasacīts, ka abas ir adoptētas:

“Pēc adopcijas noslēpuma atklāšanas audzinātājas aktīvi apstrādāja mūsu bērnus. Apsolīja un piedāvāja atrast bioloģiskos vecākus. Norādīja, ka mēs neesam atbilstoši, lai būtu viņu vecāki. Piedāvāja atrast jaunus vecākus Francijā.”

Zvērināta advokāte, iepriekš prokurore, un konkrētajā lietā vecāku interešu pārstāve Jeļena Averinska stāsta, ka lēmumu par meiteņu nogādāšanu krīzes centrā pieņēmis skolas personāls. Viss sācies ar zilumu uz kājas. Tas sāpējis, un šī iemesla dēļ viena no meitenēm lūdza viņu atbrīvot no sporta. Skolas medmāsa konstatēja, ka trauma ir nopietna, ziluma izmērs - aptuveni četri centimetri.

“Meitene viena pateica, ka vecāki vairākus gadus sita. Un meitenes bija aizvestas uz krīzes centru. Krīzes centra psihologs uztaisīja atzinumu, ka bērni ir cietuši no vardarbības. Bērni bija nosūtīti uz „Valdardi”, pēc tam uz bērnunamu,” stāsta advokāte.

Nedz vidusskolas darbiniekam, nedz minētajam krīzes centram neesot tiesību lemt par bērnu šķiršanu no ģimenes, viņa saka.

Tam būtu bijis jābūt vienpersoniskam bāriņtiesas lēmumam. Tāpat likums paredz, ka iespējamās vardarbības sekas ir tiesīga konstatēt nevis izglītības iestādes medmāsa, bet gan ārstniecības iestāde, kas konkrētajā gadījumā netika ievērota. Rīgas bāriņtiesa savukārt norāda – ne visos likumos ir precizēts, ka vardarbību var konstatēt tikai ārstniecības iestādē.

Tiesībsarga birojs: ģimenēm jāpalīdz risināt problēmas

Pieņemot lēmumu par bērnu šķiršanu no ģimenes, vecākiem pārmesta arī pārāk liela emocionālā kontrole. Meitenēm bijis jāapmeklē mūzikas skola un mājās arī kādi darbi jāpaveic.

Sarunās ar bāriņtiesu tēvs atzinis, ka esot bijis pārāk kontrolējošs, bet ir gatavs laboties. Par notikušo skola informēja bāriņtiesu un Valsts policiju, mātei nosūtīja īsziņu ar krīzes centra adresi.

Notikumi risinās jau gadu, un šo mēnešu laikā neatkarīgi lietu vērtēja Tiesībsarga birojs. Pieprasīja informāciju no skolas, krīzes centra un vairākām citām institūcijām. Intervēja arī vienu no meitenēm, kas pauda vēlmi atgriezties ģimenē. Saskatīja arī vairākus bāriņtiesas pārkāpumus.

“Stāsts ir par to, kā vecāki tika par to informēti. Viņiem šī informācija ir jāsaņem nekavējoties. Būtu bijis pareizi, ka viņi to uzzinātu no bāriņtiesas un būtu noskaidrots arī viņu viedoklis par šo situāciju. Viņu viedoklis tajā dienā netika noskaidrots,” stāsta biroja juriste Laila Henzele.

“Ja es pareizi atceros, tur pēc vairākām dienām, tikai vecākiem pašiem ierodoties bāriņtiesā, viņi tika uzklausi. Tas jau rada to savstarpējo attieksmi un savstarpējo attiecību veidošanos,” norāda juriste.

Krīzes centrā liedza saziņu starp vecākiem un meitenēm. Henzele norāda, ka pēc likuma šādos gadījumos vecāki būtu īpaši jāatbalsta un, ja iespējams, ģimenei jāpalīdz problēmas atrisināt, kas netika darīts.

“Šobrīd tā ir arī viena no tiesībsarga tādām aktualitātēm, šīs saskarsmes tiesības. Izpratne par saskarsmes tiesību ierobežošanu speciālistiem ir ļoti atšķirīga. Tas ir skaidrs, ka šo saskarsmi ļoti daudzos gadījumos ierobežo nepamatoti,” norāda Henzele.

Birojā skaidro, ka bijis jāpalīdz ģimenei problēmas risināt. To nedarīja un arī plašākus paskaidrojumus par to, ko vecāki varētu darīt, lai bērnus atgūtu, nesniedza.

Tam nepiekrīt Rīgas bāriņtiesa, norādot, ka vecākiem tika piedāvāts apmeklēt kursus par pusaudžu pareizu audzināšanu, turklāt sākumā abi bāriņtiesai esot apliecinājuši atsevišķus vardarbības gadījumus, bet neatzinuši, ka tā bijusi kļūda.

Iestādes bērnu iesniegumus ignorē

Šo mēnešu laikā viena no māsām vairākkārt paudusi vēlmi atgriezties ģimenē.

„Lūdzu palīdzēt man atgriezties uz pastāvīgu dzīvošanu mājās pie vecākiem,” viņa rakstījusi iesniegumos arī Bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai, citām institūcijām.

Bet atbildes vai nu netika saņemtas, vai tika pasacīts, ka vienas māsas viedoklim neesot nozīmes, jo māsas nav šķiramas.

“Viņa uzrakstīja, ka viņai ir ģimene, viņai ir vecāki un viņa vēlas atgriezties. Tur psihologs teica, bija tāda situācija, ka vecāki atbrauca pēdējā dienā. Jaunākā meitene iznāca, stāsta, ka viņa grib pie vecākiem. Psihologe saka, nē, es neko vairs nerakstīšu,” stāsta ģimenes advokāte Averinska.

Tiesībsarga biroja juriste Henzele uzskata, ka “tā ir vispārēja problēma iestādēm, un mēs ceram, ka šobrīd ar likuma izmaiņām par iesniegumu izskatīšanu iestādēs šī situācija mainīsies, ka bērnus vairāk uzklausi un būs noteikta kārtība, kā bērni katrā iestādē tiek uzklausi”.

“Bet, iespējams, ka tur vajadzēs vēl zināmam laikam paiet, kamēr tas iestrādāsies,” piebilst Henzele.

Meitenēm ir pusaudžu vecums, 14 un 15 gadi, kad bērni mēdzot manipulēt un teikto balsīt uz emocijām; institūcijas šādos gadījumos nepiesaistot bērnu psihologu, bet paļaujoties vien uz bērnu iepriekš sacīto vai pieaugušo teikto, norāda birojā.

“Iestādes neatbild uz bērnu iesniegumiem. Turklāt nopietnas iestādes neatbild uz bērnu rakstītiem iesniegumiem. To iesniegumu jau nav daudz, man gribas teikt, drosmīgu bērnu, kas rakstītu iesniegumus... Arī šajā konkrētajā gadījumā tas tika konstatēts, jo bērni arī vērsās ar rakstiskiem iesniegumiem vairākās iestādēs un nesaņēma atbildes uz saviem iesniegumiem,” stāsta Henzele.

Bāriņtiesa pārlicināta – likumi interpretēti pareizi

Strīdīgs aspekts šajā lietā saistīts ar bērnu ievietošanu institūcijā. Advokāte stāsta, ka lēmumu par abu māsu ievietošanu institūcijā bāriņtiesa pieņēmusi novēloti. Tam būtu bijis jābūt dienā, kad meitenes faktiski ievietotas krīzes centrā, bet tas sekojis tikai pēc mēneša.

Arī Tiesībsarga birojā stāsta, ka vecākiem bieži vien gadījumos, kad aizgādības tiesības pārtrauc, lēmuma iemesli netiek paskaidroti un vecāki arī ne vienmēr saņemot bāriņtiesas lēmumus, liecina saņemto sūdzību nemainīgais skaits. Bāriņtiesa savu vainu nesaskata.

“Nu skatīsimies, kā skatīsies uz attiecīgas tiesību normas interpretāciju Augstākā tiesa, jo mēs interpretējam pa savam, ka, ja jau bērni ir drošībā, un reāli apdraudēt viņus tur nevar, tad var arī iztikt bez šāda lēmuma, jo normatīvie akti mums paredz iespēju, pat konstatējot iespēju, ka ģimenē bērns tiek apdraudēts, tomēr nepieņemt to vienpersonisko lēmumu, bet nogādāt bērnu drošos apstākļos,” skaidro bāriņtiesas Juridiskās nodaļas vadītāja Marija Ļeonova.

“Konkrētajā gadījumā mēs tā arī uzskatījām, ka bērni ir drošos apstākļos. Līdz ar to apdraudēti nebūs,” uzsver Ļeonova.

Atrašanās krīzes centrā, kamēr bāriņtiesa lēmusi par vecāku tiesību pārtraukšanu, bijusi atbilstoša, jo meitenes esot liecinājušas, ka tēvs regulāri fiziski ietekmējis, bet māte to darījusi dažreiz. Regulāri bijuši strīdi starp abiem vecākiem.

Taču bērnu liecības bieži mainījās, tas redzams tiesvedības dokumentos un to atzīst arī Tiesībsarga birojā.

Sākās tiesvedība. Administratīvā rajona tiesa decembrī lēma, ka bāriņtiesa rīkojusies likumiski, bērnus ievietojot krīzes centrā, un noraidīja vecāku pieteikumu par vecāku tiesību atjaunošanu.

Lietas tiesnese Rudīte Migla ar palīdzes starpniecību atteicās Latvijas Radio skaidrot lēmumu. Tiesnese paskaidrojumus nesniegšot.

Un, lai gan lēmums vairākas reizes pārsūdzēts, bāriņtiesā lepojas, ka viņiem bijusi taisnība un meiteņu viedokļa izmaiņas jāvērtē kritiski.

“Mainās no ļoti dažādiem apstākļiem. Brīžiem un arī šajā gadījumā bija tā, ka vecāki tiešām sāka manipulēt ar bērniem, mēģināt viņu visādos veidos ietekmēt. Būs vecāku sniegta, subjektīva, pamatota, brīžiem nepamatota un brīžiem pat lietas faktiskajiem apstākļiem un tai situācijai neatbilstoša informācija,” stāsta bāriņtiesas pārstāve Ļeonova.

Advokāte: Prevalē pieaugušo intereses

Bāriņtiesu tiesas sēdēs aizstāvējusi arī Bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. Tā meitenēm nozīmēja sevišķo aizbildni, kas secinājusi ne vien to, ka bāriņtiesa šajā gadījumā rīkojusies pareizi, bet arī saziņa ar vecākiem tikusi liegta objektīvu apstākļu dēļ. Proti, lai meitenes netiktu ietekmētas no likumisko pārstāvju puses.

“Vecākiem bija ļoti sāpīgi redzēt, ka Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija raksta - tā kā bērni ir cietuši no vardarbības, veic darbības, lai atgrieztu bērnus bioloģiskajai ģimenei. Es skatos, kā viņi atbild. Es neredzu, piemēram, to, ko es varētu sagaidīt,” norāda ģimenes advokāte Averinska.

Tāpat izskatīta iespēja meitenēm atgriezties pie bioloģiskās mātes, kas no viņām atsacījās pirms 12 gadiem.

Bērnu tiesību aizsardzības inspekcijā atbildīgā amatpersona Valentīna Gluščenko labi pārzina lietu, tas noprotams neoficiālā telefonsarunā, taču interviju atsaka.

Sevišķo aizbildņu kā tādu, kas piedalītos tiesas procesos, vairs neesot, un tāpēc nebūtu objektīvi ko komentēt. Tagad tādi jānodrošina pašai bāriņtiesai.

Pirmā tiesas instance lēma par labu bāriņtiesai, “nolēma, ka viss bija pareizi, nebija nekādu pārkāpumu, bāriņtiesa rīkojās likumiski, tāpat vienos vārtos bija spriedums”, saka Averinska.

“Prevalē pieaugušo intereses. Kuras no pieaugušo interesēm tur vinnēs,” procesu raksturo advokāte.

Vecāki spriedumu pārsūdzēja, un tālāk lieta nonāca Administratīvajā apgabaltiesā pie tiesnešiem Unas Mihailovas un Valtera Poķa. Viņi lēma, ka bāriņtiesa bija rīkojusies prettiesiski, laikus neņemot jautājumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu. Tomēr neapmierināja vecāku vēlmi meitenes atgūt atpakaļ ģimenē.

Arī šī tiesa komentēt spriedumu nepiekrīta.

Gan vecāki, gan bāriņtiesa, abas puses iesniegušas katra savu kasācijas sūdzību Augstākajā tiesā. Zināms, ka vecāki aizvien nepiekrīt bāriņtiesas lēmumam apturēt viņu tiesības, bet bāriņtiesa lūdz lietu iztiesāt mutvārdu, ne rakstveida procesā, kā tas noticis līdz šim.

Adopcijas noslēpumu atklāj pretēji likumiem

Šī gada laikā abas meitenes esot uzzinājušas, ka ir adoptētas. Likums paredz, ka ikvienam ir aizliegts izpaust šādas ziņas bez adoptētāja piekrišanas, kā arī izpaust ziņas par adopcijas apstākļiem, bioloģiskajiem vecākiem un adoptētājiem. Institūcijās meitenēm tika atklāts šis noslēpums, mudinot meklēt īsto māti.

Ģimenes advokāte saka, ka tuvākajā laikā kasācijas sūdzības pieņems vai noraidīs Augstākā tiesa, un tāpēc šiem procesiem bijis nepieciešams vairāk nekā gads. Iznākumu Averinska neprognozē un norāda, ka diez vai arī pēc tik ilga laika apvienot ģimeni vairs būtu iespējams.

“Kas būs ar tiesām? Nu, vismaz tas rezultāts, kurš ir tagad, mani kā juristu, es teiktu, ka apmierina. Ja Senāts uzskatīs, ka mana kasācijas sūdzība ir uzmanības vērtā, tad, protams, es būšu ļoti priecīga sasniegt vēl labāku rezultātu. Kaut kā tā..” nosaka advokāte.

13.jūnijā nozīmēta bāriņtiesas sēde, kurā tomēr skatīs, atdot bērnus ģimenei vai turpināt uzturēt prasību pret vecākiem.

“Bāriņtiesas dažkārt veic savu pienākumu, tātad bērni tiek šķirti no ģimenes attiecīgos apstākļos, bet, teiksim, tādas izvērtēšanas vai informācijas noskaidrošanas tiešām sākas tikai tad, kad ir jau tas gads pagājis,” norāda Tiesībsarga biroja juriste Henzele.

Tikmēr vardarbību bērnuamos izmeklē mēnešiem un bērnus no iestādēm neizņem

Tikmēr no aptuveni 30 lietām, ko katru gadu skata tikai Rīgas administratīvā tiesa vien un kas saistītas ar iespējamu vardarbību, lielākoties bāriņtiesas lēmumu par bērnu un vecāku šķiršanu noraida.

Tāpat tiesa gada griezumā noraidījusi visus bāriņtiesas lēmumus, kas lieguši bērniem uzturēties vecāku mājās.

Vardarbības gadījumā ir jārikojas nekavējoties, un tā darīja arī bāriņtiesa Rīgā.

Šajā konfliktā Radio nenostājas neviena pusē, tomēr rodas jautājums, kādēļ uz aizdomu pamata par vardarbību bērnus no ģimenēm un audžuģimenēm mēdz izņemt momentā? Liedz saziņu ar vecākiem, kas, iespējams, varētu bērna viedokli mainīt, ne vienmēr izvērtējot, vai situācijā bez bērnu izņemšanas no ģimenes ir iespējami arī kādi citi risinājumi.

Vardarbības gadījumi iespējami ne tikai ģimenē, un Latvijas Radio sērijā “Sistēmas bērni” vēstīja par daudziem citiem gadījumiem bērnuamos un aprūpes iestādēs.

Un bērnuamos vardarbību ļauts izmeklēt maksimums deviņus mēnešus, un no tiem gan bērnu neviens izņemt šādos gadījumos negrasās..